

Vi kan lära oss mycket av biologiforskning om våra könsroller!

MÅRTEN HJERNQUIST SVARAR MALIN AH-KING OCH INGRID AHNESJÖ:

Malin Ah-King och Ingrid Ahnesjö går till "svidande attack mot slagträet 'biologiska könsroller'" enligt *Tidskrift för genusvetenskap* genom att bemöta min debattartikel² om könsroller som publicerades i *Newsmill*. Problemet med deras "svidande attack" är att den fokuserar på semantik istället för att bemöta de vetenskapliga fakta som jag kortfattat beskrev i debattartikeln i *Newsmill*. Det är också förvånande och mycket beklagansvärt att två evolutionsbiologer använder liknande retoriska knep som förrespråkare av Intelligent Design använder sig av för att försöka förvilliga läsaren.

Min utgångspunkt kommer alltid vara att kunskap inte är av ondo. Men jag upprepar det jag förde fram i debattartikeln i *Newsmill*, nämligen att om någon använder sig av vetenskapliga rön för att förtrycka någon annan så är det just förtrycket vi ska angripa. Ah-King och Ahnesjö försöker göra ett stort nummer av denna åsikt genom att påstå att de vetenskapliga argument jag för fram för att förklara könsrollernas ursprung har förbisett vissa teoretiska tolkningar eftersom det är i huvudsak män som studerat dessa frågor inom biologin (androcentricitet) och att jag därmed också indirekt förtrycker kvinnor. Jag ska inte bemöta detta påstående som jag ser som ett *slag under bältet* om man inte samtidigt presenterar bevis för ett sådant samband, med mer än

en fråga: vilka vetenskapliga belägg har Ah-King och Ahnesjö för detta påstående? Och i tillägg anser jag det mycket respektlöst att Ah-King och Ahnesjö tillskriver mig åsikter som jag aldrig fört fram. Vetenskap ska ifrågasättas på vetenskapliga grunder och jag har aldrig påstått att man inte får kritisera vetenskapen. Jag har uppmanat till att angripa förtryck.

Självklart kan vetenskapliga fält påverkas av stereotypa åsikter, däribland forskning om könsroller inom biologin.³ Men att påstå att de vetenskapliga fakta som jag presenterade om vad som i grunden styr våra könsroller, nämligen anisogami (olikstora könsceller), skulle vara ett bevis på stereotypa åsikter och androcentricitet är en mycket långtgående slutsats. Framför man en sådan slutsats bör man redovisa belegg. Jag föreslår att Ah-King och Ahnesjö presenterar den teoretiska modell som kan förklara könsrollerna på ett bättre sätt än den som utgår från anisogami. Vi är alla tre väl medvetna om att det har gjorts försök att skapa sådana modeller och de har alla hitintills visat sig vara missvisande och teoretiska återvändsgränder.⁴ Diskussionen om könsrollernas ursprung inom biologin har pågått under en lång tid och jag välkomnar den med öppet sinne och är den första att acceptera en annan förklaringsmodell om den skulle visa sig vetenskapligt

mer gångbar än den som utgår från anisogami. Idag finns ingen sådan och jag menar att det är vetenskapligt bedrägligt att Ah-King och Ahnesjö försöker förleda läsarna att tro att denna teori är ifrågasatt och att den inte går att förklara könsroller så enkelt för att frågan är komplex. Biologisk grundforskning går ut på att hitta mönster i naturen och förklara dessa med generella teorier. Därmed generaliserar forskare ideligen. Att forskare flitigt utmanar grundläggande teorier ingår i den vetenskapliga arbetsmetodiken och kan aldrig likställas med att teorin som ifrågasatts inte är den som är vetenskapligt mest välgrundad. Evolutionsteorins grundläggande modeller ifrågasatts exempelvis ständigt av biologer (och av andra som drivs av en annan agenda) men det innebär inte att det idag finns en bättre teori om uppkomsten av biologisk mångfald. Variation i naturen är inget bevis för att skillnader i könsroller inte kan förklaras med en generell teori. Detta vet Ah-King och Ahnesjö.

Man gör det även enkelt för sig om man tror att man kan förstå variation i könsrollerna genom att utesluta biologi. Man gör sig då, för att använda liknande språkbruk som Ah-King och Ahnesjö, skyldig till att underdriva biologins roll, till och med till den grad att biologin per definition utesluts. Om det är jag som förvirrat begreppen eller Ah-King och Ahnesjö som med sin artikel försöker få läsarna att gå vilse i en semantikdjungel som innehåller förvånande lite vetenskapliga argument i sakfrågan låter jag vara osagt. Men jag anser det vara en simpel strategi att försöka raggas ryggdunkningar genom att hänvisa

till att ”det vore absurd att exempelvis påstå att små könsceller leder till preferens för blå kläder”. Vem och vilken teori har påstått det? Ah-King och Ahnesjö borde istället reflektera över eventuella biologiska (och miljö) förklaringar till varför en färg, oavsett om den är rosa eller blå, är ett sätt som kopplar en individ till ett kön och därmed en könsroll. Ah-King och Ahnesjö raljerar istället över ett eget påhittat samband mellan färgen blå och könscellernas storlek vilket enbart kan beskrivas som vetenskapligt infantilt. Ah-King och Ahnesjö kunde lika gärna ha använt sig av argument som: eftersom statussymbolen ”en dyr bil” omöjligen förekom på stenåldern innebär det att det inte finns någon evolutionär förklaring till användandet av statussymboler. Jag kan bara önska att debatten lyfts upp ur sandlådan. Inte minst eftersom jag uttryckligen skriver i artikeln i *Newsmill* att miljön spelar en stor roll för variationen i könsrollerna. Det är inte speciellt konstigt eftersom det ingår i förklaringsmodellerna som utgår från anisogami.

Vad vi idag vet är att ingen annan teori bättre kan förklara könsrollerna än att skillnader i könscellernas storlek leder till att det sexuella urvalet är olika hos honor och hanar som därmed skapar skillnaderna i könsroller mellan könen. Även hos däggdjuret människa. (Förtydligar här att miljön också spelar in så att ingen medvetet behöver misstolka vad jag säger och påstå att jag överdriver biologins roll.) Brukligt inom den vetenskapliga arbetsmetoden är att den som vill omkullkasta en vetenskaplig teori presenterar information som falsifierar den teorin. Av detta har jag

inte sett något, så egentligen skulle jag ha kunnat korta ner denna replik till detta: för att övertyga mig räcker det med att ni, Ah-King och Ahnesjö, eller någon annan, visar mig en teoretisk förklaringsmodell som på ett bättre sätt förklarar könsroller än anisogami.

Mårten Hjernquist är doktor i evolutionsbiologi, forskare och konsult.

Noter

1. Malin Ah-King och Ingrid Ahnesjö: "Vad kan vi lära av biologiforskning om 'könsroller'?" *Tidskrift för genusvetenskap* 2012/4 s. 51-56.
2. Mårten Hjernquist: "Vi föds med 'könsroller'", *Newsmill* 2012-02-26, <http://www.newsmill.se/artikel/2012/02/22/vi-f-ds-med-k-nsroller?page=1>.
3. Marlene Zuk: *Sexual selections*, Uni. of California Press 2003.
4. Lukas Schärer, Locke Rowe and Göran Arnqvist: "Anisogamy, chance and the evolution of sex roles", *Trends Ecol Evol* 2012:27(5): s. 260-264. Se även referenser däri och efterföljande debatt i bl.a. *Trends Ecol Evol*.

Problemet med "könsroller" kvarstår

MALIN AH-KING OCH INGRID AHNESJÖ SVARAR MÅRTEN HJERNQUIST

Hjernquists argumentation är ett exempel på hur onyanserat biologiska argument används i debatten.¹ Den allmänna betydelsen av "könsroller" och de biologiska betydelserna skiljer sig, men Hjernquist gör inte skillnad mellan dem.² Hjernquist generaliserar återigen över flera, ibland motsägelsefulla betydelser, vilket vi, i en vetenskaplig översikt av begreppet "könsroller" i biologin, identifierat som ett grundläggande problem med begreppet.³ En annan sammanblandning Hjernquist gör är att likställa androcentricitet med att män har dominerat forskningen.⁴

Biologisk forskning på många olika djur visar att samma kön kan uppvisa olika "könsroller" i olika situationer:⁵ en variation att beforska!⁶ Från biologin kan vi

lära att ett givet kön inte nödvändigtvis ger en given "könsroll", dvs anisogami⁷ är inte en tillräckligt generell förklaringsmodell. Mönstret att hos många, men inte alla, djur konkurrerar hanar om parningar (en betydelse av "könsroll") är en korrelation, vilket inte ska förväxlas med orsak.⁸ I motsats till Hjernquist⁹ framhåller vi att det finns testbara alternativ till det ofta förgivettagna antagandet att "könsroller" orsakas av anisogami och det finns en lång rad exempel på att anisogami-argumentet har ifrågasatts och omvärderats.¹⁰ Att hävda att alternativa teorier är teoretiska återvändsgränder kan vara ytterligare ett exempel på genusbias, just genom att ideologins effekt är att *vissa teorier bortses ifrån*.¹¹ Det tål att upprepas att lösningen är att vidareutveckla och testa

alternativa teorier, för att inte bli fast i den traditionella förutsägelsen att könsskillnader i beteende orsakas av anisogami.¹²

1. Malin Ah-King och Ingrid Ahnesjö: "Vad kan vi lära av biologiforskning om 'könsroller'?" *Tidskrift för genusvetenskap* 2012:4 s. 51-56.
2. En sammanblandning som inte är representativ för biologer i allmänhet.
3. Malin Ah-King och Ingrid Ahnesjö: "The sex-role concept: a review and evaluation" *Evolutionary Biology*, 2013, i tryck, on-line DOI: 10.1007/s11692-013-9226-7.
4. Androcentricitet handlar inte om forskarens kön utan att hanar har varit norm i forskningens innehåll.
5. Det finns en variation och dynamik i vilket kön som företrädesvis konkurrerar om parningar, kräsenhet i partnerval, vård av avkomman mm (vanliga biologiska betydelser av "könsroller"): Ah-King och Ahnesjö 2012, 2013.
6. Ah-King och Ahnesjö, 2013 i tryck. Tim Clutton-Brock: "Sexual selection in males and female" *Science* 2007:318, s. 1882-1885. DOI: 10.1126/science.1133311.
7. Den biologiska definitionen av könen utgår från storleksskillnader i könscellerna (anisogami), dvs de som producerar stora könsceller, ägg, är honor och de som producerar små könsceller, spermier, är hanar.
8. Malin Ah-King: "On anisogamy and the evolution of 'sex roles'", *Trends in Ecology and Evolution* 2013:1-2.
9. Vi håller inte med Hjernquists beskrivning av vår gemensamma kunskapsgrund.
10. Patricia A. Gowaty och Stephen P. Hubbell: "Reproductive decisions under ecological constraints: it's about time", *Proceedings of the National Academy of Sciences U.S.A.* 2009:105, s. 10017-10024; Richard Dawkins och T. R. Carlisle: "Parental investment, mate desertion and a fallacy", *Nature* 1976:262, 131 - 133; Linda Marie Fedigan: *Primate Paradigms; Sex Roles and Social Bonds*, Eden Press 1992; Patricia A. Gowaty: "Sexual dialectics, Sexual Selection and Variation in Reproductive Behavior", *Feminism and evolutionary biology, boundaries, intersections and frontiers*, Patricia A. Gowaty. (red.), Chapman & Hall 1997; Zuleyma Tang-Martinez och T. Brandt Ryder: "The problem with paradigms: Bateman's worldview as a case study", *Integrative and comparative biology* 2005:45 s. 821-830. Tore Ellingsen och Jack Robles; "The evolution of parental investment; re-examining the anisogamy argument", *Journal of Theoretical Biology* 2012:299, s. 113-119; Marion Blute: "The Evolution of Anisogamy: More Questions than Answers", *Biological Theory* 2013:7 (1) s. 3-9.
11. Evelyn Fox Keller: "Feminism and Science", *Signs* 1982:7(3) s. 589-602.
12. Ah-King 2013.

Feministisk dissensus och den icke-identiska feminismen. Ett försök

SARA EDENHEIM SVARAR NINA LYKKE

Saken är god, men argumentet är det inte.¹

Vi talar ofta om behovet av kritisk forskning inom akademien och vid en handuppräknning skulle förmodligen ingen motsätta sig detta behov. Man skulle kunna säga att det råder total konsensus rörande just kritisk forskning. Men frågan är om detta beror på att vi alla är eniga om vad kritisk forskning innebär eller om vi bara antar att vi är eniga? Är det kritisk forskning att påpeka underrepresenterad fenotyp inom akademien, riksdagen, styrelsen eller aktivistgruppen? Eller är det mer av en *observation* som bör följas av en analys, som i sin tur kan vara kritisk om den lever upp till vissa kriterier? Vilka är i så fall dessa kriterier? Kritisk forskning, menar jag, bör undvika moralism och sträva mot politisering, där moralism definieras utifrån Wendy Browns läsning av Nietzsche och politisering utifrån Chantal Mouffe. Detta betyder att en analys är okritisk om man exempelvis menar att orsaken till underrepresentation är de redan representerades *okunskap* om de exkluderade, och att lösningen är att de representerade, genom korrekt kunskap, per automatik kommer vilja inkludera de exkluderade. Detta är en analys som förlägger både orsak, lösning och ansvar på individnivå och som utgår från att inkludering är både möjlig och, med rätt kunskap, alltid önskvärd. På så

sätt avpolitiserar både kunskapsproduktionen, viljan att bli inkluderad och viljan att exkludera.

En kritisk analys vill mer än att påpeka ”felaktig kunskap och felaktigt beteenden” i varje specifik situation; den utgår istället från ett explicit system där den för tillfället uteslutna fenotypen är ett partikulärt exempel som bör universaliseras utifrån antagandet att även andra kan inta denna position. Detta innebär att inkludering respektive exkludering *i sig* inte är beroende av de specifika skillnader som vi kan observera utan att vissa fenotyper i detta sammanhang har blivit mer politiskt materialiserade än andra. Det centrala är då inte att göra den specifika fenotypens exkludering av andra till en universell norm, då detta leder till just moralism (d.v.s. att det i varje tänkbar situation, oavsett var, när och hur, är fel att exkludera en specifik fenotyp).² En moralistisk forskning och politik kan inte hantera mer än specifika situationer – så fort universaliseringen träder in fastnar den i en (förmodat) önskad essentialisering och resonemanget fallerar. En kritisk forskning skulle där ställa frågan *varför* man verkar vilja sky en politisering, *varför* man antar att en fenotyp *i sig själv* har en viss moralisk rätt eller skyldighet och *vilket* (materiellt) beroende som har uppstått mellan fenotypen och subjektet för att subjektet ska bli så fäst vid denna moral? Och kanske framförallt, vilka är

effekterna av denna materiellt investerade moralism?³

Kritisk forskning bör dock även kunna bedrivas inom andra teoretiska skolbildningar än den jag utgår från här. Mitt exempel befinner sig i den så kallade poststrukturalistiska feminismen, där alltså även den moralistiska versionen återfinns, och det är just för att den ofta benämner sig själv poststrukturalistisk (eller implicerar det genom olika beteckningar som egentligen inte säger något om den aktuella ontologin; såsom "queerteoretisk", "intersektionell", "postkolonial", "nymaterialism", m.m.) som jag kan vara kritisk mot den utifrån just en poststrukturalistisk ontologi om inkludering och exkludering. Betyder då detta att jag ser mig som en "kritisk vän" till alla inom detta fält? Att jag bara vill dem väl, i all välmening, och påpekar brister där jag så finner befogat? Nej, det innebär att jag är kritisk. Inte vän. För vänskapsbegreppet är bedrägligt att föra in i ett sådant här sammanhang. Jag är således inte enig med Lykke när hon i *TGV* nr 3:2012 menar att vi kan vara kritiska vänner. Inte för att jag tvivlar på att vi skulle kunna sitta i samma rum och ha en god konversation, utan för att jag inte delar hennes definition av vare sig "kritisk" eller "vän".

Begreppet "kritisk vän" har anammats av många inom svensk akademi, men som jag förstår det är det ett begrepp som kommer från pedagogiken: för att som lärare bli uppmärksam på sina egna pedagogiska brister kan en kollega man har förtroende för observera dig i en undervisningssituation och sedan framföra konstruktiv kritik.

Fokus bör ligga på 1) att parterna ska förstå varandra (kommensurabilitet) och 2) *studenternas* lärande snarare än lärarnas prestation.⁴ Går denna modell att överföra till forskningens område? Förtroende är en egenskap som framträder först efter att man lärt känna en människa personligt. Forskningssituationen kräver därför ett annat sorts utgångsläge, ett utgångsläge som kan garantera hyfsat beteende *oavsett* om man känner varandra eller inte. Att överföra vänskapsbegreppet till detta område riskerar nog att devalvera dess innehåll till en rätt orealistisk idé om att alla främlingar är vänner man ännu inte mött (för att citera en liberal amerikansk president); en idé som dessutom lägger skulden för en eventuell konflikt på den som *inte* vill vara vän med alla. Och konflikter inom forskningen bör inte skuldbeläggas, i synnerhet inte genom termer av vänskap.

Redan i användandet av vänskapsbegreppet kan man alltså se ett implicit krav på konsensus. Den pedagogiska modellen förstärker detta ytterligare: kommensurabilitet är viktigt för att kunna framföra en konstruktiv kritik rörande pedagogik och lärande, men det kanske inte är en förutsättning som bör antas inom forskningen där just inkommensurabla paradigmer är en viktig beståndsdel. Det finns ju dessutom forskningsinriktningar där ideal som förståelse, deliberativa samtal och konsensus problematiseras och kritiseras, och vars mål och syfte har lite med pedagogik och lärande att göra. Ska dessa inriktningar uteslutas bara för att de är "ovänliga"?

Jag befinner mig själv inom just en sådan "ovänlig" inriktning (poststrukturalistisk

psykoanalytisk etik) som menar att disensus är väsentlig för både kritisk forskning och politisk politik. Det betyder inte att det inte finns andra inriktningar inom feminismen som problematiserar konsensus (både deleuzianskt influerade feminister och marxistiskt influerade dito gör samma sak), men vi gör det utifrån olika ontologiska ställningstaganden. Det är ställningstaganden som gör att man exempelvis inte kan benämna Judith Butlers forskning som intersektionell: den förstnämnda har aldrig använt begreppet och det sistnämnda är ett begrepp med en i grunden strukturalistisk subjektsdefinition. När således Lykke gör just det – benämner Butlers forskning som intersektionell – kan jag påpeka inte bara diskrepansen utan även anta att det är en konsensussträvan som ligger bakom Lykkes försök att sammanföra två inkompatibla paradigmer snarare än en stringent argumentation utifrån ett forskningsbaserat behov av att kombinera två ontologier.⁵

Försök att sammanföra två ontologiska ställningstaganden är förstås inte omöjliga, men få försök lyckas eftersom det kräver att man kan identifiera och revidera de grundläggande inkommensurabla elementen på ett övertygande sätt. När exempelvis Butler reviderar Žižeks definition av det Reala i kapitel sju i *Bodies that matter* utgår hon från Lacan för att visa en annan möjlig definition. Det är alltså inte Foucault eller någon annan icke-psykoanalytisk teoretiker hon använder för denna revision; det är istället genom en *feministisk* läsning av Lacan som hon lyckas revidera Žižeks ontologiska antaganden rörande det Reala. Kapitlet, som även Lykke hänvisar till, är

också en kritik av Žižeks avfärdande av disidentifikation som politisk mobilisator. Istället vill Butler föreslå att disidentifikation bör kunna *politiseras*. Men inte genom att vi alla avsäger oss våra identiteter (såsom Lykke verkar använda begreppet). Butlers poäng är att *all* identifikation redan alltid är disidentifikation; identifikation är således alltid *fantasmatisk*. Det är denna poäng som kan politisera identiteter, inte disidentifikationen i sig (den är, såsom även Lykke påpekar i en fotnot, oftast ett tecken på abjektion snarare än subversiv). Begreppet Butler använder är Lacans *mé-connaissance* vilket syftar på diskrepansen mellan den imaginära identifikationen ("spegelstadiet") och den inkoherenta och obegripliga kroppen. Det är detta misslyckande som gör att vi fortsätter försöka identifiera oss, och det är i dessa försök som både upprepning och förändring kan äga rum. Butlers ontologi tillåter alltså en total identifikation lika lite som en total disidentifikation och hon avslutar också kapitlet med uppmaningen att "that the term [exempelvis kvinna] is questionable does not mean that we ought not to use it, but neither does the necessity to use it mean that we ought not perpetually to interrogate the exclusions by which it proceeds, and to do this precisely in order to learn how to live the contingency of the political signifier in a culture of democratic contestation."⁶ Hennes slutsats påminner om Lee Edelmans likaledes lacanianska slutsats att syftet inte är att avsäga sig sin identitet (en bedrift som bara kan sluta i psykos i vilket fall), utan att erkänna att man är beroende och konstituerad av identiteten.

”Känn dina begär” uppmanar Lacan oss till, inte ”avsäg dig dina begär”. För vem ska annars ta ansvar för dem?

Utifrån denna läsning av Butler framgår att den ”intersektionella disidentifiering” som Lykke vill få fram riskerar att bli just avpolitiserande: det välkända ”etc” som intersektionalitetsteorin introducerat implicerar ett bedrägligt löfte om ”all-inclusiveness”: ”The descriptivist ideal creates the expectation that a full and final enumeration of features is possible. As a result, it orients identity politics toward a full confession of the contents of any given identity category. When those contents turn out to be illimitable, or limited by a preemptory act of foreclosure, identity politics founders on factionalized disputes over self-definition or on the demand to provide ever more personalized and specified testimonies of self-disclosure that never fully satisfy the ideal under which they labor.”⁷ Detta är inte på något sätt ett försvar för att feminism enbart skulle studera kön (*gender*); det är däremot en kritik av en feminism vars mål har blivit att inkludera allas *identiteter* (snarare än *politiseringen* av dessa identiteter) och där ”kritik” blivit detsamma som att påpeka att alla identitetskategorier (ännu) inte ingår.

Butlers ontologi utesluter andra ontologier – inte identiteter – och det är det som gör att den inte enbart kan kallas för kritisk utan även går att vara kritisk *mot*. Mitt huvudsyfte här är således inte att förklara hur man bör läsa Butler; mitt syfte är att visa på behovet av ontologiskt ställningstagande. Feminism är en flytande signifikant – inte

en nodalpunkt – och vi är alla i färd med att försöka stärka banden mellan feminismen och våra respektive element och moment. Jag ser alla som vill vara med i kampen om vad feminism *kan vara* som feminister, oavsett om de är mina vänner eller inte och oavsett om vi delar åsikter eller inte (man kan självfallet vara vän med någon man inte delar åsikter med, och vise versa). Självklart är *min* önskan om vad feminism kan vara grundad i personliga erfarenheter och begär – dessa kan, och bör, jag inte disidentifiera mig från. Däremot kan jag ta ansvar för dem genom att exempelvis vara tydlig med mitt ontologiska ställningstagande.⁸ Den icke-identiska feminismen som jag, medels Robyn Wiegman, förespråkade i mitt *Frispel* i *TGV* nr 4 (2010) handlar alltså inte om att ta avstånd från den egna identiteten, utan att sträva mot att bedriva forskning som inte ”tilltalar” (i dess dubbla mening) någon redan erkänd identitet. Det är alltså en feminism som menar att kvinnors subjektivitet (i all sin pluralitet) inte bör sammanblandas med den akademiska feminismens kunskapsprojekt (i all *sin* pluralitet).⁹ Den icke-identiska feminismen är således enbart intresserad av släktskap som moderskap och systerskap i form av *studieobjekt*. Det är utöver det en relativt meningslös positionering som i bästa fall kan betyda ”ontologiskt släktskap” (såsom mellan Lacan och Butler) och i sämsta fall en falsk familjäritet som, i klassisk bergmansk anda, förtränger grundläggande konflikter för att upprätthålla en imaginär dröm om den perfekta och gästvänliga feministfamiljen. En dröm som innebär att någon alltid kommer känna sig utesluten

just *på grund* av blodsband, istället för ideologi, politik eller teori.

Frågan är då om det kanske enbart är den andra delen av pedagogikens ”kritiska vän” som är användbar för kritisk forskning – den del som utgår från att bedöma möjligheterna för studenternas lärande snarare än lärarens prestation i sig? Fokus bör ju ligga på vad vi vill med vår forskning och då är det mest centrala inte din erfarenhet i sig, utan hur du argumenterar för din sak eftersom det är där andra kan bemöta din forskning oavsett om de håller med eller inte och oavsett om de delar ontologiskt ställningstagande eller inte. Detta osynliggör inte nödvändigtvis forskarens eller aktivistens erfarenheter, för precis som lärarens kroppsliga närvaro i klassrummet varken kan eller bör förbises, så kommer vi aldrig helt undan kroppen och dess erfarenheter. Men då målet är att undvika en reproduktion av den politik som har materialiserat denna kropp, är det mest centrala för politisering och förändring inte vilka vi är utan vad vi *vill*.

Kritisk forskning förleder oss därför inte till liberalismens osynliggörande av normer eller positivismens tro på neutralitet. Tvärtom. För det finns inte en *gemensam* utgångspunkt för vad som utgör god eller dålig forskning, lika lite som det råder enighet kring vad en student behöver lära sig. En sådan gemensam bedömning baserad på någon sorts konsensus mellan alla forskare från alla teoretiska skolor skulle vara högst oönskad. Istället är en god marxistisk forskning god utifrån sina ramar, liksom en god ståndpunktsfeministisk forskning är god utifrån sina ramar. En

dålig poststrukturalistisk forskning är på samma sätt dålig för att den inte är stringent utifrån sina ramar, blandar samman ramarna med andra eller inte talar om några ramar överhuvudtaget. God forskning är medveten om sitt ontologiska ställningstagande, behovet av stringens mellan teori och metod och närmar sig en eventuell revidering eller utmaning av ett paradigms utifrån argument som utgår från ett politiskt forskningsbehov och inte utifrån ett behov av konsensus baserad på rädsla, skam eller moralism. God forskning ska alltid gå att politisera och kan därför inte drivas utifrån konsensusideal eftersom sådana innebär eklektism och därmed ansvarsbefrielse och avpolitisering. Konsensus kan helt enkelt inte vara kritiskt då den inkluderar allt som ber om att bli inkluderat, men samtidigt blundar för vad som utesluts.

Parallellen mellan utvecklingen inom forskningen, feministisk debatt och den avpolitisering som vi ser inom övriga samhället är självfallet avsiktligt; såsom jag ser det, står genusforskningen inför ett enormt problem idag och jag är inte alls säker på att vi kommer kunna lösa det. Problemet handlar inte enbart om nyliberaliseringen av akademien, även om den självfallet spelar en central och viktig roll. Det handlar nämligen även om ”oss”, om vad vi *gör* med feminismen och genusforskningen i dag. Den moralism som jag beskrev i inledningen intar en nästan hegemonisk position inom vårt fält; jag vågar påstå att vi alla vid något tillfälle har hemfallit åt den i en eller annan form, oavsett om vi varit de som anklagats eller de som suttit på de anklagades bänk och bekänt våra synder. Icke-vita feminister

presenteras som just icke-vita – inte utifrån vilken feminism och politik de framför, och på samma sätt definieras svensk feminism som vit feminism som utesluter andra erfarenheter. Inga namn nämns och de vita feministerna känner sig antingen interPELLerade eller förvånade och reagerar med att antingen visa en offentligt klädsam skam eller slå ifrån sig all skuld. Två reaktioner som inte bidrar till en analys eller ett svarstagande från varken den bekännande sidan eller den avlatsgivande och som tyvärr istället inbjuder till banala försvar såsom: ”jamen, vad med hetero-feminismen? Och medelklassfeminismen? De är ju inte helvita feminismer?”, etc. Vad vi inte uppmärksammat är att *alla* dessa reaktioner rör sig inom det liberala paradigmet trots att det är just detta paradigm – inte kategorierna – som utgör själva problemet. Vi har låtit liberalismens definition av inkludering och kunskap bestämma feminismens mål och strategi, där representationen och inkluderingen i sig blivit måttet på god feminism och god forskning. Kanske att denna sorts ”feminist body-count” har sin plats och funktion i specifika situationer, men om vi inte har andra strategier riskerar feminismen att inom kort reduceras till andra sidan av det mynt vars framsida intas av dem som vi ser som våra främsta motståndare: de som mer än gärna essentialiserar fenotyper och räknar kroppar i nationalismens namn istället för feminismens.

Självfallet menar jag inte att enskilda feminister bär någon skuld i detta, det hade varit högst motsägelsefullt utifrån min egen ståndpunkt att mena att en person eller en forskningsinriktning kan ge upphov till en

sådan situation. Hur min definition av ”kritik”, ”vän” och ”disidentifikation” skiljer sig från Lykkes är här enbart ett exempel ur vilket jag vill extrahera en analys av hur avpolitisering kan äga rum inom vårt eget fält utan att vi vare sig vill det eller har det som uttalat mål. Det är just det som gör det här så svårt att lösa; vi vill gott och vi vill förändring, men ändå kan vi inte komma bort från liberalismens assimilation. En feminism som kan ta ansvar för sina begär är därför mer nödvändigt än någonsin: Vad vill min feminism *egentligen*? Vilken sorts förändring vill min feminism åstadkomma? Vad är jag beredd att ge upp för denna förändring? Kan jag vara feminist utan en underdog-position? Hur kan feminismen agera istället för att reagera? Dessa frågor framstår som allt mer akuta att besvara idag. Varken den identifikatoriska feminismen eller den disidentifikatoriska kan ställa sådana frågor utan att fastna i ändlösa listor över vilka rättigheter vi eftertraktar och vilka fenotyper vi hoppas kunna se inkluderade och representerade. Representerade i *vad* vill man fråga sig? Alliansregeringen? TV-reklamen? FN:s mänskliga rättigheter för kvinnor? Äktenskapsbalken? Liberalfeminismen? Inget av detta borde vara eftertraktade representationer om vi vill något mer än bli inkluderade i liberaldemokratins status quo. Om vi således vill mer än att *reagera* på patriarkala och rasistiska maktutövanden är politisering en viktig nyckel; genom att vi politiserar och är kritiska mot det som försöker passera som en okritiserbar och avpolitiserad moralism tvingas liberalismen att visa färg (den är blå, med inslag av brunt, om någon undrar)

och det är först då den går att utmana och ställa till svars. En icke-identisk feminism ställer ideologier och ontologier till svars, inte individer och identiteter. Detta innebär, såsom jag skrev i mitt första inlägg, att kraven på solidaritet mellan och inom generationer inte bara är obegripligt utan i vissa fall direkt skadligt då det ställer krav på likhet och igenkännande. Vi måste kräva något annat av det politiska än det vi redan vet – för att återknyta till Wiegman – vilket innebär att kunskap och erfarenhet i den form vi är vana vid inte längre kan mobiliseras politiskt eftersom denna form har annekterats av en liberal tankemaskin som just nu verkar få styra både kritiken och de kritiserade inom svensk feminism. Något annat måste hända. Och därför måste vi fråga oss, vad vill vi ska hända?

Noter

- 1 Jean François Lyotard: *The postmodern condition. A report on knowledge*, Manchester University Press 1984, s. 66; min övers.
- 2 "... samtidigt som varje partikulärt moraliskt system härleder sin giltighet ur möjligheten att vem som helst ska kunna anta och befinna sig i detta system, tenderar samtida politisk moralism att blanda samman personer med åsikter på ett helt icke-voluntaristiskt sätt: personer likställs med subjektpositioner, vilka likställs med identiteter, vilka likställd med vissa perspektiv och värderingar. Att vara en vit kvinna likställs med att tala och tänka som en vit kvinna, precis som att inkludera ett "mångfaldsperspektiv" likställs med att befolka en panel eller en kursplan eller en antologi med de som formellt – eller mer precist, fenotypiskt, fysiologiskt eller beteendemässigt – är märkta som

'mångfald' ['diverse'].)" (Wendy Brown: "Moralism as Anti-Politics", *Politics out of History*, Princeton University Press 2001, s. 38; min övers.).

- 3 Butler skulle kanske mena att melankoli spelar en väsentlig roll när materialisering sker utifrån normer om vem man kan vara och vem man inte kan vara. Det väsentliga i Butlers definition av melankoli är att den omfattar även de avvikande – förvisso kallar hon det för heterosexuell melankoli, men även homosexuella har utvecklat en könsidentitet (hur kan man annars begära någon av *samma* kön?) och tvingas därför relatera till denna melankoli. Detta är centralt även i mitt resonemang där det klumpiga begreppet "fenotyp" används för att beteckna materialiserade skillnader av olika slag och med olika betydelser, både de normativa och de avvikande och marginaliserade. Ingen kommer undan beroendeförhållandet till andra människor och ideologier och ingen kan därför idag definieras som helt oberoende eller opåverkad av dagens individualiserande liberalism.
- 4 Gunnar Handal: *Kritiske venner. Bruk av interkollegial kritik innen universiteten*, Linköping: Institutionen för systemteknik 1999.
- 5 Försöken att sammanföra intersektionalitet med poststrukturalism har varit många (se framför allt Leslie McCall: "The complexity of Intersectionality", *Signs* 2005:3; Nina Lykke: 'Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen' i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:1 och "Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter" i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:2-3; Dorthe Staunaes: "Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification" i *NORA* 2003:2; Dorthe Marie Søndergaard och Dorthe Staunaes: "Intersektionalitet – ud-sat for teoretisk justering" i *Kvinder, Køn og Forskning* 2006:3). Protesterna har varit färre, men återfinns ändå hos exempelvis Beverly Skeggs ("Om moralismens

ekonomi och arbetarklassens värdighet" i *Fronesis* 2008: 25-26, s. 41) eller Wendy Brown ("The impossibility of Women Studies", *Edgework. Critical essays on knowledge and Politics*, Princeton University Press 2005, s.123f). För en redovisning av dessa positioneringar och deras orsaker och effekter, se Maria Carbin och Sara Edenheim: "The Intersectional Turn in Feminist theory. A dream of a common language?", *European Journal of Feminist Studies*, kommande.

- 6 Judith Butler: *Bodies That Matter. On the discursive limits of sex*, Routledge 1993, s. 222.
- 7 Butler 1993, s. 221.
- 8 Jag kan även använda mina privilegier till, vad Gayatri Spivak kallar för "affirmativt sabotage", som Patricia Lorenzoni i en artikel i *Bang* definierar på följande klargörande sätt: "Gayatri Spivak, som tidigare talat om vikten av att 'avlära' sig sina privilegier, har på senare tid reviderat denna tanke som hon menar har drag av en narcissistisk form av självförnekelse. Privilegier ska inte avläras, utan användas. Spivak förespråkar i dag ett omvandlande av gift till medicin i det hon kallar 'affirmativt sabotage': den svåra konsten att bruka sina privilegier i syfte att underminera den ordning från vilken de stammar. Om något måste det affirmativa sabotaget kräva att en motstår frestelsen att dölja sina egna privilegier i känslor av skam eller stolthet." (Patricia Lorenzoni: "Om skam, stolthet och den andres sörjande", *Bang* 2012:2, s. 59).
- 9 Robyn Wiegman: "Feminismens apokalyptiska framtider", *Fronesis* 2008:25-26.

Konsensus – nej tak!

NINA LYKKE SVARAR SARA EDENHEIM

Hej Sara. Tak för din respons på min artikel i *TGV* 1:2011, som kalder på et par kommentarer. Sagen er, at jeg ikke kan genkende min artikel i din tolkning af den. Mit forslag om at forstå relationen mellem forskelligt situerede feminister som 'kritiske ven/indeskaber' har intet at gøre med den svenske pædagogiske tradition, du nævner. Ej heller udspringer det af den svenske konsensusfetichering, som virker eksotisk på mig som ikke-svensk. Jeg er enig med dig (antager jeg) i, at konsensuspolitik er problematisk. Det er som regel en måde at understøtte hegemoniske positioner på – positioner, som kritisk politisk disidentificerende feminister (flertal) vil vende sig imod, også når de etablerer

sig som feminisme (ental). Derfor har jeg ingen våde, moralistiske drømme om et alt-inkluderende feministisk konsensusfællesskab. Snarere tværtimod.

Mit forslag om 'kritiske ven/indeskaber' mellem forskelligt situerede feminister var heller ikke et forsøg på at skabe (falsk) kommensurabilitet mellem teorier/teoretikere med uforenelige ontologiske udgangspunkter. Vitaliteten i feministisk forskning beror efter min opfattelse på transversale dialoger hen over konfliktuerende udgangspunkter, hvor teoretisk bearbejdning af politiske disidentifikationer er central. Det har intet at gøre med simplistisk kommensurabilitet.

Mit beskedne forslag om et kritisk ven/indeskab var derimod et forsøg på at foreslå

en politisk feministisk figuration¹ som alternativ til begrebet om 'søsterskab' med dets problematiske genealogier i en standpunktsfeministisk identitetspolitik og uheldige associationer til biologisk slægtskab. Jeg mener (måske i modsætning til dig?), at 'vi' (os, der af mange forskellige grunde interpeles af betegnelsen 'feminist') har brug for figurationer, der på en affirmativ måde kortlægger de både intellektuelle og kropsliggjorte/affektive relationer, som mobiliserer os på tværs af forskelle – de relationer, som Butler selv har kaldt 'loving antagonisms'².

Sluttelig, Sara, har vi en diskussion om intersektionalitet og Butler til gode. Den er der ikke plads til her. Men kort: jeg er uenig i din kanoniske læsning af Butlers kritik af intersektionalitetsdebattens "etc" som udelukkende negativt

problematiserende. Faktisk skriver Butler i forlængelse af det berømte citat om 'an embarrassed "etc"' om etceteraet som flertydigt *og også* mulighedsfyldt:

'This illimitable et cetera, however, offers itself as a new departure for feminist political theorizing.'³

Venlig hilsen Nina Lykke

Referencer:

1. Rosi Braidotti: *Nomadic Subjects. Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*, Columbia University Press 1994.
2. Rosi Braidotti: "Feminist Philosophy: Coming of Age", *After Poststructuralism, The History of Continental Philosophy*, Vol 7, Acumen 2010.
3. Judith Butler: *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge 1990.